

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Історичний факультет
Кафедра української історії та етнополітики

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
з курсу
«Історія та культура України»

вибіркова (вільного вибору студента) дисципліна
ступінь вищої освіти - бакалавр

Дніпро – 2017 р.

Розроблено та внесено: Дніпропетровським національним університетом
імені Олеся Гончара

Розробник програми: Шляхов Олексій Борисович – доктор історичних
наук, професор, завідувач кафедри української історії та етнополітики.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри української історії
та етнополітики протокол № 16 від 30.06. 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Шляхов О. Б.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
« 30 » червня 2017 р.

Схвалено Вченою радою історичного факультету протокол № 1 від « 30 »
серпня 2017 р.

Голова _____ (Світленко С. І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
« 30 » серпня 2017 р.

ВСТУП

Історія та культура України є однією з важливих загальногуманітарних дисциплін, яка вивчається в середній та вищій школах. З огляду на те, що останнім часом внаслідок відмовлення від однобічного висвітлення історичних подій змінилися і традиційні погляди на історію, зокрема на шлях, пройдений народом України з найдавніших часів до сьогодення, розроблено нову концепцію історичної освіти.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія та культура України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму «історія».

1.1 Мета викладення дисципліни.

Навчальна дисципліна складається з основного курсу «Історії та культура України». Передбачає опанування певним інструментарієм історичної науки, вивчення студентами досвіду історичного минулого народу України, закономірностей політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються на її території, суті політичних вчень і формування української нації, проблем і перспектив розвитку української державності.

1.2 Завдання вивчення дисципліни.

- показати новітні здобутки історичної науки у викладанні вітчизняної історії;
- забезпечити реалізацію в навчальному процесі принципів історизму та об'єктивності;
- забезпечити реалізацію в навчальному процесі гуманістичної спрямованості історичної освіти на етапі вищої школи, орієнтованість її на пріоритет загальнолюдських цінностей;
- досягти наступності в історичній освіті у порівнянні з загальноосвітньою школою.

У результаті вивчення дисципліни фахівець повинен **знати**:

- основні етапи українського державотворення;
- основні закономірності розвитку етносів в Україні;
- формування і розвиток історико-географічних регіонів України

Підготовлений фахівець повинен **вміти**:

- використовувати знання під час роботи за фахом;
- використовувати історико-географічні карти;
- пояснити визначальні тенденції в розвитку України.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП

Семестр 1

Змістовний модуль 1. Українські землі та їх політичний і культурний розвиток у часи середньовіччя та раннє модерну добу (IX – XVIII ст.).

Тема 1. Українські землі в найдавніші часи

Археологічна періодизація стародавньої історії. Залюднення території сучасної України. Поява і розселення людей на території України в епоху палеоліту. Заняття та початки духовного життя людини в епоху палеоліту та мезоліту. Форми соціальної організації. Неолітична революція. Неолітичні археологічні культури на території України. Трипільська культура. Прабатьківщина, розселення, побут і господарство трипільців. Перші індоєвропейці на території України. Середньостогівська та ямна культури. Землероби та скотарі доби бронзи.

Тема 2. Українські землі доби заліза. Специфіка археологічних культур на українських теренах

Історичне значення винайдення металургії заліза. Виникнення найдавніших великих племінних союзів та рабовласницьких держав в епоху раннього залізного віку. Таври. Кімерійці. Чорноліська культура. Скіфи. Сармати. Історія античних міст-колоній у Північному Причорномор'ї та Криму: суспільні відносини, господарство, політичний устрій, духовне життя. Боспорське царство. Германські племена на українських землях. Велике переселення народів (IV – VI ст.). Гуни. Авари. Походження і розселення слов'ян. Археологічні культури давніх слов'ян (венедів, антів, склавинів). Перші писемні згадки про слов'ян. Суспільне життя та господарство давніх слов'ян. Давні слов'яни під час вторгнення готів, гунів та аварів.

Тема 3. Давньоруська держава в IX – XIII ст.

Генезис культури українського народу в IX – XIII ст.

Феодална роздробленість на Русі. Її причини та наслідки. Володимир Мономах та його діяльність. Утворення Галицько-Волинського князівства. Данило Галицький. Особливості його суспільно-політичного розвитку. Золотоординське іго в українських землях та його наслідки. Прийняття та затвердження християнства на Русі. Розвиток культури.

Тема 4. Українські землі у литовсько-польську добу (XIV – перша половина XVI ст.)

Розчленування України і захоплення її земель Литвою та Польщею у XIV ст. Особливості розвитку українських земель у складі Русько-Литовського князівства. Закладення підвалин правової системи. Литовські статuti та Магдебурзьке право в українських землях. Кревська унія. Люблінська державна

унія 1569 р. та її наслідки для України. Посилення соціального та національного гноблення. Релігійне життя в Україні в XVI ст. Берестейська церковна унія та її значення.

Витоки та причини виникнення козацтва. Особливості його побуту та життя. Основні групи козацтва та їх характеристика. Низові, реєстрові та городові козаки. Суспільно-політичний устрій Запорізької Січі. Козацько-селянські повстання. Цілі, хід, наслідки. Українська культура в Польсько-Литовську добу. Формування української народності.

Змістовний модуль 2. Українські землі та їх політичний та соціокультурний розвиток в епоху Просвітництва (17 – 18 ст.)

Тема 6. Визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького.

Козацька культура. Специфіка українського бароко XVII – XVIII ст.

Визвольна війна 1648 – 1657 рр. та її значення. Причини, характер, рушійні сили та хід Визвольної війни. Б.Хмельницький. Відродження української державності та суспільно-політичний устрій Війська Запорізького. Переяславська рада 1654 р. Березневі статті. Їх оцінка в історичній літературі та значення.

Українські землі у другій половині XVII ст. Руїна, її причини та наслідки. Розвиток подій на Правобережжі в 60-80-ті рр. XVII ст. П.Дорошенко. Устрій та політичні події в Гетьманщині у другій половині XVII ст. Московські, Глухівські та Конотопські статті. Андрусівське перемир'я та «Вічний мир», їх наслідки для України.

Зовнішня та внутрішня політика гетьмана І.Мазепи. Полтавська битва 1709 р. та її наслідки. Обмеження царським урядом автономних прав України (перша половина XVIII ст.). І Малоросійська колегія та Правління гетьманського уряду, їх діяльність. Гетьман К.Розумовський. Остаточна ліквідація гетьманства та Гетьманщини. II Малоросійська колегія. Знищення Запорізької Січі Катериною II. Визвольний рух на Правобережній Україні у XVIII ст. Коліївщина.

Тема 7. Українські землі в XIX ст. Криза традиціоналізму та початок формування капіталістичних відносин

Суспільно-політичний та економічний розвиток України у XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Криза феодального ладу. Антикріпосницька боротьба в Україні. Декабристський рух. Події революції 1848 р. на західноукраїнських землях. Національне відродження. Кирило-Мефодіївське товариство та його діяльність.

Буржуазні реформи 1860-х – 1870-х рр. в Наддніпрянській Україні. Їх причини та мета. Скасування кріпацтва. Вплив реформ Олександра II на

соціально-економічний розвиток країни. Завершення технічного перевороту в Україні та початок індустріалізації. Перетворення України на головну вугільно-металургійну базу імперії. Розвиток транспортної мережі. Процеси урбанізації. Соціальні зміни в українському суспільстві. Формування пролетаріату та буржуазії України, особливості їх складу та соціальних поглядів. Початок трансформації царської Росії у буржуазну монархію. Запровадження місцевого самоврядування в Російській імперії. Становлення нової судової системи.

Загальноросійський революційний рух в Україні в другій половині XIX ст. Революційні народники та їх діяльність в Україні. «Чигиринська змова». Національно-визвольний рух в підросійській та підавстрійській Україні. Утворення громад. В. Антонович, М. Драгоманов. Москвофіли та народовці, їх діяльність.

Тема 8. Наддніпрянська Україна в період революційної кризи та національно-визвольних змагань (1900 – 1917 рр.)

Ранньоіндустріальна модернізація в Україні наприкінці XIX – початку XX ст. та її специфіка. Процеси монополізації у промисловості. Становище на селі. Революційна криза в українських землях на початку XX ст. та її прояви. Події революції 1905 – 1907 рр. Маніфест 17 жовтня 1905 р. та його значення для перетворення Російської імперії на конституційну монархію. Українці в Державній думі. Виникнення україномовної преси та діяльність «Просвіт». Утворення та діяльність українських національних партій. Земельна реформа Столипіна та її вплив на Україну. Перша світова війна в українських землях. Ставлення до війни українських політичних сил на Сході та Заході.

Семестр 2

Змістовний модуль 1. Україна в період визвольних змагань та радянської модернізації

Тема. 1 Українські землі в добу «визвольних змагань».

Політичне становище в Україні після повалення царату. Створення Центральної Ради. Михайло Грушевський. Проголошення УНР. Боротьба за владу в Україні наприкінці 1917 – початку 1918 р. Брестська угода 1918 р. Окупація України австро-німецькими військами.

Створення гетьманату. Павло Скоропадський та його політика. Виникнення Директорії та відродження УНР. Встановлення радянської влади в Україні в 1919 р. «Воєнний комунізм» та його основні напрямки. Денікінщина. Повстансько-партизанський рух в Україні. Варшавська угода Симона Петлюри з Юзефом Пілсудським. Радянсько-польська війна 1920 р. Проголошення ЗУНР, її зовнішня та внутрішня політика.

Тема 2. Українські землі в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.)

Соціально-економічне та політичне становище України після закінчення

громадянської війни. Початок радянського експерименту в Україні. НЕП в Україні та його наслідки. Особливості національно-державного будівництва в 1920-х рр. Вхід України до складу СРСР. Політика «українізації» в 1920-х рр.

Сталінський «великий перелом» 1929 р. Форсована індустріалізація та колективізація в Україні. Їх політичні та соціальні наслідки. Голод 1932 – 1933 рр. Встановлення сталінського тоталітарного режиму в 1930-х рр. Репресії в Україні. Особливості соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель у міжвоєнний період. Діяльність українських політичних організацій в Польщі, Румунії та Чехословаччині в 1921 – 1939 рр. Утворення Карпатської України.

Тема 3. Україна в період Другої світової війни 1939 – 1945 рр.

Українське питання в міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР. Соціально-економічні перетворення.

Напад Німеччини на СРСР. Героїчна оборона Києва, Одеси, Севастополя. Битва під Москвою та крах фашистського плану блискавичної війни. Фашистський окупаційний режим в Україні. Рух опору в Україні. Радянські партизани та діяльність ОУН-УПА. Бойові дії 1943 – 1944 рр. Визволення території України від загарбників. Внесок українського народу у розгром фашистської Німеччини. Втрати України у війні.

Тема 4. Розвиток України в часи відновлення народного господарства, реформування тоталітарної системи та її краху (1946 – 1991 рр.)

Завершення формування території України. Труднощі і успіхи відбудови народного господарства УРСР в післявоєнний період. Особливості суспільно-політичного життя в Україні у 1945 – 1953 рр. «Ждановщина» в Україні. Становище в Західній Україні у післявоєнні часи.

«Хрущовська відлига» в Україні. Спроби демократизації країни. Критика культу особи Йосипа Сталіна. «Шестидесятники». Економічні реформи 1957 р., 1965 р. та їх наслідки для України. Особливості суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку УРСР в роки застою. Дисидентський рух 1960-х – 1970-х рр. в Україні, його основні течії та напрямки.

Проблеми і протиріччя розвитку УРСР під час перебудови 1985 – 1991 рр. Створення нової політичної ситуації в Україні на межі 1980-х – 1990-х рр. Декларація «Про державний суверенітет України». Виникнення нових партій та рухів. Особливості економічного становища.

Змістовний модуль 2. Соціокультурний та політичний розвиток України в новітній період.

Тема 5. Україна в часи незалежності (1991 – 2016 рр.).

Політична криза в СРСР 1991 р. Прийняття «Акту проголошення незалежності України». Державотворчий процес в Україні в 1990-х рр. Леонід Кравчук та Леонід Кучма. Прийняття Конституції 1996 р. Курс переходу до ринкових економічних відносин в країні та його реалізація. Економічна криза 1990-х рр. та її причини. Економічні перетворення на початку XXI ст. в Україні.

Вибори 2004 р. та політична криза в Україні. Президент В. Ющенко, діяльність його урядів. Президент В. Янукович та його урядів. Революція гідності 2013 р.: причини та наслідки. Президент О. Турчинов та його політика. Конфлікт з РФ: причини, сутність, наслідки.

Тема 6. Зовнішня політика України в часи незалежності (1991 – 2016 рр.).

Основні напрямки зовнішньополітичної діяльності України. Міжнародне визнання. Співробітництво з міжнародними організаціями. Ліквідація ядерної зброї. Суспільне-політичне та культурне життя наприкінці XX ст. – початку XXI ст. Багатопартійність в Україні на сучасному етапі та її характерні риси. Церква в Україні. Конфлікт з РФ: причини, сутність, наслідки.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна література:

1. Бойко О.Д. Історія України: Посіб.– 2-ге вид., доп. – К.: Академвидав, 2003. – 656 с.
2. Борисенко В.Й. Курс української історії: З найдавніших часів до XX ст.: Навч. посіб. для вузів. – К.: Либідь, 1996. – 615 с.
3. Гудзь В.В. Історія України: Підручник для вищих навчальних закладів. – К.: Слово, 2003. – 616 с.
4. Заруба В.М., Лисенко М.М. Історія України (З прадавніх часів до 1917 року): У 2 т. – Д.: Дніпропетровське відділення УФК, 1994. Т.1. – 190 с.
5. Історія України: Нове бачення: У 2 т. /О.І.Гуржій, Я.Д.Ісаєвич, М.Ф.Котляр та ін.– К.: Україна, 1995.– 350 с.
6. Історія України: Нове бачення: Навч. посіб./ Під ред. В.А.Смолія. – 2-ге вид, доп. й перероб.– К.: Альтернативи, 2000. – 464 с.
7. Історія України: Навч. посіб. / Під керівництвом Ю.Зайцева. – 2-ге вид. зі змінами.– Л.: Світ, 1998.– 488 с.
8. Історія України: Навч. посіб. для студентів неісторичних спеціальностей. – К.: Б.в., 1998. – 395 с.
9. Історія України: Навч. посіб. для вузів / За ред. Г.Д.Темка, Л.С.Тупчієнка. – К.: Академія, 2001. – 480 с.
10. Історія України: Навч. посіб. для студентів вищих закладів/ Б.Лановик, М.Лазарович.– К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
11. Історія України: Навч. посіб., 3-тє вид, випр./Б.Д.Лановик, Р.М.Матейко, З.М.Матисякевич. – К.: Знання-Прес, 2000. – 574 с.
12. Історія України: Навч. посіб./В.М.Литвин, В.М.Мордвінцев, Слюсаренко А.Г. – К.: Знання-Прес, 2002. – 669 с.

13. Історія України: Навч. посіб./В.Д.Мирончук, Г.С.Ігошкін. – К.: МАУП, 2000 – 328 с.

14. Крип'якевич І. Історія України. – Л.: Світ, 1990. – 520 с.

15. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Історія України» / С. Ємець, Г. Книш, І. Кривий та ін. – Д.: РВВ ДНУ, 2003.– 67 с.

Методична література

1. Ємець С.Д., Книш Г.М., Кривий І.О. Методичні рекомендації до вивчення курсу “Історія України”. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003.

2. Якунін В.К., Яценко В.Я., Шляхов О.Б. Методичні вказівки до семінарських занять і самостійної роботи із курсу “Історія України”. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2006.

3. Коломоєць Ю.І., Поляков С.І, Яценко В.Я. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт з „Історії України”. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2006.

4. Шляхов О.Б., Книш Г.М., Яценко В.Я. Хрестоматія з історії України. – Д.: РВВ ДНУ, 2007.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання – реферування наукової літератури з дисципліни, підготовка презентацій з актуальних проблем історії та культури України до семінарських занять; експрес-опитування, поточне тестування, залік.